

**Т. І. ЛЮРІНА** (канд.пед.наук, проф.)  
Київський університет імені Бориса Грінченка

## **ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ**

*У статті розкрито основні шляхи культивування професійного акме у контексті сучасних вимог до розвитку особистості.*

**Ключові слова:** підготовка вчителя, розвиток особистості, професійне акме, акмеологічна модель.

**Постановка проблеми.** Прогрес загальноцивілізаційного розвитку перетворює освіту і науку як сферу, що продукує нові знання, і освіту, що їх олюднює, у найбільш дієві, діяльнісні соціальні інститути, об'єктивно висуваючи їх в число головних пріоритетів будь-якого суспільства, що претендує на конкурентоспроможність у сучасному світі. Актуальність проблеми підготовки вчителя у контексті сучасних вимог до розвитку особистості полягає в тому, що процес навчання майбутніх учителів в педагогічних навчальних закладах має розосереджений характер, кожна зі спеціальностей усе ще вирішує свої вузькопрофесійні завдання поза орієнтацією на загальну мету творчо-інтелектуального розвитку особистості. Подолання складної ситуації ми бачимо в науковому підході до навчально-виховного процесу, розумінні важливості ролі професійно-орієнтованих дисциплін в управлінні означеним процесом, у формуванні в реципієнтів складних стереотипів соціально важливих почуттів, різнобічного розвитку особистості.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій показав,** що проблемі професійної підготовки майбутніх педагогів присвячено багато досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів. Теоретичні та методологічні основи окресленої проблеми знайшли відображення у працях відомих учених (В. Андрущенко, І. Зязюном, О. Мороз, Г. Нагорна, Н. Ничкало, В. Семиченко, Р. Сержожникова, Сисоєва та ін.).

Багатьма науковцями був використаний системний підхід до аналізу досліджуваних явищ [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. В основі різних концепцій системності виокремлюються дві основні її характеристики: цілісність і ієрархічність. Це означає, що всі педагогічні явища пізнаються не тільки окремо, але й у різних системах, утворюючи якісно нові зв'язки й відношення. «Міркування педагога, виражені в його ідеях, судженнях, умовиводах, є фундаментом, основою, на якій він буде свою професійну діяльність» [5, с. 392].

**Мета статті** полягає у розкритті основних шляхів культивування професійного акме у контексті сучасних вимог до розвитку особистості.

**Виклад основного матеріалу.** Тенденції цивілізаційного розвитку визначають нові вимоги перед людиною, отже, і перед освітою, що відіграє вирішальну роль у розвитку і становленні кожної особистості.

Педагогічний процес з підготовки майбутніх учителів у Київському університеті імені Бориса Грінченка протікає в системі інноваційних технологій навчання із застосуванням новітніх ефективних досягнень психолого-педагогічної науки, що є засобом перетворення, зміни і розвитку типів мислення і свідомості фахівців у процесі їх психолого-педагогічної практики. З огляду на це в університеті створено нову практику педагогічної освіти на основі врахування таких умов: 1) наявність необхідних науково-інтелектуальних сил і фінансових засобів; 2) наявність тривалих досліджень з розробки нової психолого-педагогічної теорії і практики; 3) наявність в учасників інноваційного процесу (тобто контингенту студентів) наукової кваліфікації і професіоналізму, що виводить майбутніх педагогів на рівень постановки проблем розвитку педагогічної освіти.

Науково-методичне забезпечення підготовки навчального процесу ведеться науковими колективами кафедр, лабораторіями психолого-педагогічного напрямку, які розробляють навчально-методичні комплекси для оволодіння студентами навчальними дисциплінами у сфері психолого-педагогічних наук та їх творчого розвитку.

Підготовка майбутніх педагогів ведеться як цілісна система, що складається з таких основних напрямів: наукового, який вивчає закономірності професійного становлення та формування і розвитку особистості з метою розробки способів, засобів і методів професійного застосування психолого-педагогічних знань в умовах сучасної школи; прикладного, що здійснює психолого-педагогічне забезпечення всього процесу навчання і виховання, включаючи складання навчальних програм, створення підручників, розробку психолого-педагогічних основ педагога, в установах освіти, спеціальних навчально-виховних центрах (установах), у сфері управління, правоохоронних органах по роботі з неповнолітніми та ін., де основні види діяльності служби становлять психопрофілактика, психолого-педагогічна діагностика, розвиток, корекція і консультування, а основними видами діяльності майбутнього фахівця є консультаційна; діагностико-аналітична; корекційно-розвивальна; організаційно-методична; соціально-педагогічна; культосвітня.

Професійна компетентність характеризується сформованістю у майбутнього вчителя єдиного комплексу знань, навичок, умінь, психолого-педагогічних якостей і професійних акмеологічних позицій. Тут знання, навички й уміння можуть представлятися як рольові характеристики професійної компетентності педагога. Всі інші компоненти виступають як її суб'єктивні характеристики, вказують на ставлення педагога до професійної діяльності і на його власне індивідуальний почерк. Досягнення різних рівнів професійної компетентності визначається низкою детермінант, серед яких індивідуальні обмеження, що виступають протипоказаннями для виконання професійних функцій.

Вивчення досвіду практичної діяльності педагогів і ознайомлення з передовою практикою соціально-психологічної роботи в нашій країні і за рубежом дозволили виділити такі відмінні риси професійної компетентності фахівців цього профілю: обумовленість цілей і задач професійної діяльності фахівця соціальним замовленням суспільства і його інститутів оптимально реалізувати потенційні можливості людини як у сфері його діяльності, так і в повсякденному житті; недостатня регламентованість соціально-правової, функціональної й організаційно-методичної бази професійної діяльності, взаємин з різними суб'єктами праці і життя, що обумовлює актуальність творчого підходу, адекватного загальноприйнятим принципам і професійній етиці; конгруентність (відповідність) висунутих цілей, задач і функцій з індивідуальними можливостями, потребами, діями педагога-вихователя; інтегративний характер процесу і результатів професійної діяльності, що складається на основі ефективного використання дослідницько-діагностичних, конструктивно-проектувальних, формуально-розвивальних, корекційно-терапевтичних, комунікативних, аналітико-оцінних та інших технологій; творчий характер професійної діяльності, що базується на знанні психолого-педагогічної суті процесів і явищ, широкої ерудиції, особистісному досвіді, активному пошуку новаторських підходів та інноваційних технологій, особистій ініціативі і широкій професійній комунікабельності; поліваріантність умов виконання професійних обов'язків, що реалізуються комплексно і напівфункціонально при обов'язковому безпосередньому поєднанні з конкретною людиною, колективом, їх відносинами і взаємозв'язками.

Відомо, що основною лінією у взаємозв'язках акмеології з іншими науками, які опановує студент, слугує соціально-культурний простір суспільного буття особистості та її професійної екзистенціальної самореалізації в обраній сфері діяльності. Осердям педагогічної науки є філософія освіти (світогляд, методологія). Результатом складної розумової діяльності, що реалізується в єдності емоційного і логічного, сприяючи розвитку художньо-педагогічного мислення майбутніх вчителів є естетичне

світосприймання, що культивується на основі художньо-естетичних та педагогічних знань.

Важливе місце у формуванні особистості педагога посідає естетичне світосприймання, яке не є вродженою якістю особистості, а безпосередньо формується у процесі активної діяльності і є синтезом узагальнених чуттєвих образів, що відображають природні і соціальні явища в житті людини. В естетичному світосприйманні як інтегральній якості особистості, що включає цілісність відносно стійких схем, способів поведінки, естетичного відчуття, мислення, бачення оточуючого світу, здатності до естетичної діяльності, властиві окремій особистості або етнокультурним і соціокультурним групам та забезпечує гармонійні відносини між природою і суспільством, між людиною та суспільством, між людиною і людиною, знаходять відображення специфічні для певного культурного або соціального середовища „механізми” соціалізації, що відбиваються у переважному для тієї чи іншої групи способі сприймання світу.

Характерні риси естетичного світосприймання становить інтеграція стереотипізованих способів сприймання природи, людини і суспільства. Найбільш стійкі елементи світосприймання містять малодоступний для традиційних методів дослідження духовно-інтелектуальний зміст.

Універсальним людським почуттям є відчуття своєї малості, недостатності, недосконалості. Самовдосконалюватися – значить в чомусь перевершити самого себе (за Адлером). Потяг до вищості – це боротьба за самостановлення, самореалізацію, самовтілення. Проте, естетичне світосприймання не є одного разу стале, наочно усвідомлене і назавжди втілене в естетично значимі форми. У процесі одержання майбутніми педагогами знань, умінь, навичок вирішується задача «перемотування культури з безособової форми загальності в особистісну форму культури індивіда» [2, с. 54].

До внутрішніх джерел становлення світосприймання будь-якої людини можна віднести прагнення зробити для себе оточуючий світ більш зрозумілим, більш „прозорим”; сформувати більш-менш повний (загальний) не суперечний образ оточуючого світу (когнітивна потреба свідомості). Другим внутрішнім джерелом становлення світосприймання може бути потреба людини реалізувати свій внутрішній потенціал (в тому числі і свою уяву про світ). Людині необхідно розкривати природу своєї суті, тих смислів, які вона намагається перенести з внутрішнього у зовнішній план життєдіяльності, змінюючи середовище, в якому вона живе. Таке розкривання суті відбувається не само по собі, а в результаті поступового і цілеспрямованого подолання тих внутрішніх і зовнішніх обмежень, з якими постійно стикається людина. Обмеження можуть викликати намагання їх подолати або шукати нові сфери застосування сил, в яких людина може бути найбільш успішною.

До зовнішніх джерел становлення світосприймання можна віднести умови і можливості природного і соціокультурного середовища. Умови середовища висувають певні вимоги до особистості, її фізичних, інтелектуальних, соціальних та естетичних якостей. Людина намагається або відповідати умовам середовища, або змінити їх. Навпаки, умови середовища повинні оптимально забезпечувати багатостороннє виявлення людської індивідуальності, орієнтуватися на розкриття можливостей її реалізації.

Людина і середовище взаємообумовлені, взаємоактивні, що і дозволяє людині сформувати необхідне розуміння оточуючого світу і діяти в ньому з метою самореалізації. Естетичне сприймання світу особистістю базується на певному рівні загальнолюдського світосприймання, що спирається, в першу чергу, на моральні якості особистості котрі продуктивно можуть культивуватися засобами мистецтва слова (література) і мистецтва образів (живопис), в творах яких показано протиборство між добром і злом, між позитивними і негативними персонажами.

Як показує досвід, сходження до акме професії пролягає через створення власної системи праці. Вона детермінована такими принципами, як: принцип професійної компетентності, що припускає повне оволодіння інструментарієм, прийомами і продуктивними технологіями реалізації функціональних обов'язків; принцип ненанесення збитку підопічному, принцип неупередженості, конфіденційності, позитивно орієнтованої активності.

З огляду на це викладачі університету дбають про сформованість у студентів навичок та вмінь управління освітнім процесом; розвивають у них потребу в педагогічній діяльності та вміння ефективно організувати її; допомагають студентам в оволодінні прийомами професійної самоосвіти й самовиховання; сприяють пізнанню й розвитку особистості студентів у контексті обраної ними професії. З метою вирішення означених завдань ми застосовуємо нетрадиційні методи навчання (програмованого, проблемного й інтерактивного, комунікативного навчання; пошукові методи; метод навчальних дискусій, ігровий, задачний та інші), що дає можливість майбутнім педагогам не тільки творчо засвоювати базові знання, але й опанувати цими знаннями відразу в контексті своєї професії, формувати інтелектуально-творчу особистість..

Під час оволодіння майбутньою професією відбувається кореляція між інтелектуально-пізнавальною та емоційно-чуттєвою сферами особистості, тобто культивується сама особистість у процесі сприймання, усвідомлення та осмислення почуттєвого досвіду, сконцентрованого у професійній та мистецькій джерельній базі. Через залучення до світу мистецтва, співпереживаючи та наслідуючи художні образи, майбутній учитель відкриває для себе нову гаму почуттів, збагачується певним ставленням до навколишнього світу, починає переживати радість пізнання краси природи, праці, людських стосунків, усвідомлює своє власне „Я”, що є показником сформованості духовно-морального світосприймання майбутнього вчителя, його світоглядного акме.

Отже, можна зробити **висновок**, що моральне, ціннісне ставлення до людини, є фундаментом для формування в особистості майбутнього вчителя емоційно-ціннісного і естетичного сприймання та ставлення до людини, природи, мистецтва з притаманними йому можливостями формувати свідомість і підсвідомість, інтелектуальну, емоційно-почуттєву та вольову сфери, моральну культуру та ін. Доведено, що стимулюючий вплив на здібності, формування творчої особистості та інтелектуально-творчий розвиток і педагогічну майстерність майбутнього вчителя в контексті акмеології має культивування професійного акме. Отже, сходження до акме професії відображається у структурі підготовки майбутнього педагога до професійної діяльності на основі акмеологічної моделі, що включає мотиваційно-орієнтований ланцюжок, цілісний ансамбль професійних дій діагностичного, розвивального, терапевтичного, коректувального і консультативного характеру, а також аналітичний світоглядний та контрольний елементи.

### Література:

1. *Ананьев Б. Г.* Избранные психологические труды: В 2 т. / В.Г. Ананьев; под ред. А. А. Бодалева и др.— М.: Педагогика, 1980. — Т 1. — 232 с.
2. *Библер В.* Культура / В. Библер // Опыт словаря нового мышления. – М. : Прогресс, 1989. – 232–242
3. *Брушлинский А.В.* Мышление и прогнозирование (Логико-психологический анализ) /А.В. Брушлинский. — М.: Мысль, 1979.— 230 с.
4. *Гальперин Л.Я.* Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий / П. Я. Гальперин // Исследование мышления в советской психологии. - М., 1966. - С. 236-277.
5. *Нагорная Г.А.* Профессиональное мышление личности в процессе исследования педагогических традиций народа / Г. А. Нагорная //Известия Академии педагогических и социальных наук.– Вып.Х. – М. : АПСН, 2006. – С. 392-396.
6. *Рубинштейн С. Л.* Основы психологии; Пособие для высших педагогических

- учебных заведений / С. Л. Рубинштейн. — М. : Гос. уч.-пед. изд-во, 1935. — 496 с.
7. *Рубинштейн С.Л.* Бытие и сознание / С.Л. Рубинштейн. — М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1958.-147 с.
  8. *Сластенин В.А.* Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В .А Сластенин. — М.: Просвещение, 1976. — 160 с.

*Надійшла до редколегії 5.10.2010*

**Люрина Т. И. Подготовка учителя в контексте современных требований к развитию личности**

*В статье раскрыты основные пути культивации профессионального акме в контексте современных требований к развитию личности.*

**Ключевые слова:** *подготовка учителя, развитие личности, профессиональное акме, акмеологическая модель.*

**Lyurina T.I. Teacher Training in the context of modern requirements for individual development**

*The article shows the basic ways of cultivating professional acme in the context of modern requirements for individual development.*

**Key words:** *teacher training, rozvitie personality, professional acme, acmeologic model.*